

Taryhy aklamagam, garalamagam gerek däl, diñe sapak al!

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 января, 2025

Taryhy aklamagam, garalamagam gerek däl, diñe sapak al! TARYHY AKLAMAGAM, GARALAMAGAM GEREK DÄL, DIÑE SAPAK AL!

Geçen hepedäki ýazgym boýunça iberilen maillerde bиргiden gep bardy. Ilgezikliklerine aýratyn minnetdarlygymy bildiryärin. Ilki şu kesgitlemäni bereliň: **Musulman dünyası dört halyf döwri we onuň yzysüresindäki döwür bilen yüzleşmedi.** Ne şo döwürde bolup geçen bölünişikleri, dawa-jenjelleri, uruşlary sagdyn şekilde pikir alyşdy, ne-de has soňky döwürlerde şol döwrüň täsiri astynda dörän dini düşünjäniň sagdyn tankydy etdi. Ýalňışlyklardan-da hikmet gözlemek dini ritualyna öwrüldi. Netije: 52 yslam ýurdunyň ýer ýüzüne berýän häzirki kartinasы...

Takydy düşünje musulman-dindar aňyýetiň berk tutulýan taglymyna gezek gelende ýöremeyär. Derňemek beýlede dursun, muny derňemek isleýäniň özünden ýaman niýet gözlenýär. Muňa mysal edip okyjylaryň biriniň ugradan hatyndan bir bölegi siziň dykgatyňza ýetirmek isleýärin, serediň, näme diýyär: «Musulmanlar siziň agzaýan, aralarynda bolup geçen, sebäbini we hikmetlerini doly biziň bilmeýän hadysalarymız sebäpli, Allanyň (j.j) we Resulallanyň (s.a.w) öwen, ýeke-täk hak dinimiziň öñdebaryjylary hem-de ölçeg terezisi bolan ol gözel ynsanlary (sahabalary) hata goýbermekde aýyplasalar, musulmanlar mundan peýda görermi ýa-da zyýan? Sewadi-azam (yslam jemgyýeti) zyýan görer diýip netijä gelipdirler. Emma

kemter aklyna eýerenler din bilen baglanşyklı her hususda bolşy ýaly, bu hususda-da ters ýola, ýagny batyl ýola giripdirler».

Bize elektron poçta arkaly hat ugradýanlar aýdýanlarymyzy ýalanlap ýa ýalñýş diýip bilenoklar, emma bizi bozgakçylyk etmek aýyplaýarlar! Meseläniň iň gynançly tarapy, akly-paýhasy tankyt etjek bolup, bir döwrüň arasyndan belli bir toparyň aklyny mukaddeslesdirýändiklerini bilenoklar. Emma her bir toparyň, her bir mezhebiň, her bir meşrebiň sewadi-azamy dürli-dürlü. Elbetde, bolup gecen her bir zadyň ylahy taslamada bir ýer bar, muny bilmegimiz mümkün däl, emma biziň paýymyza düşen beşeri düzlemde taryh dissiplinasynyň usuly bilen seretmegimiz we gerekli dersleri çykarmagymyzdyr. Ady agzalýan şahslaryň biriniň beýlekisinden tapawutly ýeri ýok. Mysal üçin, Sad ibn Ubade sahabalaryň iň belli-başylaryndan, emma ol ne Hezreti Ebu Bekire biat edýär, ne-de Hezreti Omara. Hezreti Alyny tekfir edenlerem (dinden çykmakda aýyplanlar) Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) sözde yzyna eýerenler! Jemel wakasynda garşyma-garşy gelen Hezreti Aly bilen Hezreti Äşe kim: biri giýewi, beýlekisi aýaly. Hiç uzadyp oturmaýyn, taryhy we wakalary tankydy sferada okap bilsek, häzirki wagta çenli çykaryp boljak dersleri tapyp bileris. Şonuň üçin rugsat berseñiz, az-owlak tehniki maglumat bermek isleýärin.

• HEZRETI PYGAMBER ARADAN ÇYKANDAN SOŇ YZÝANY

Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) yzsüre XI asyra çenli dowam eden klanlaşma biri-birinden üýtgeşik, ýöne biri-birini iýmitlendirýän metodiki garaýylara ýol açýar. Halyflyk saýlawy, uruşlar, sahabanyň sahabany öldürmegeni ýaly örän köp mesele takdyr meselesini, olam öz gezeginde iman-amal gatnaşygynyň çekişmesini hökmanylaşdırýar. Şeýdibem mezhepler döräp başlaýar. Jebriýe (takdyrçylyk), kaderiýe (adamyň eradasyny we gudratyny öñe çykarma), mürjiýe, selefiýe, mutezile, şayylar, harijiler yktykat we syýasy meseleler boýunça düýp düşunjeleriň kemala gelmeginde saldamly rol oýnan akymlardyr. IX asyryň ahyrynda maturidilik we eşarilik doreýär. Bolup geçýän sosial-syýasy hadysalar mazmunyňam, hökümleriň kesgitleýjisi bolýar. Dürli çemeleşmeler iki esasy akym hökmünde tanalýan şayylyga we sünnilige birigipdir. Amaly-yktykady mezhepleriň üstünde aýratyn durup geçmesek

bolmaýar. Bütin bularyň barsyna has gowy düşünmek üçin birinji halyf saýlawyny gysgaça aýdyp geceýin:

Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) aradan çykandygynyň habary eşdilen basyna dürli toparlar şobada herekete geçýär we syýasy häkimiyeti ele geçirmek üçin taýárlyga başlayar. Bularyň birinjisi ensarlaryň (medineliler) hereketidir. Sakifede ýygnanan topar Sad ibn Ubadeni halyf saýlamak üçin ylalaşyga gelýär, muhajirleriň (Mekgeden Medinä göçenler) ýagdaýdan habarly belli-başylaryndan Hezreti Ebu Bekir, Omar, Ubeýde dagy ýygnanşyga gatnaşýar. İki toparyň arasynda jedel turýar. Ebu Bekir ensarlaryň pikirine garşıy çykýar we halyfyn kureýşden bolmalydygyny, araplaryň muňa üns berjekdigini, özleriniň ilkinji musulmanlardandygyny, pygambere ömürboýy ýardam edendiklerini öñe sürüp, halyfyblň muhajirlerden bolmalydygyny aýdýar. Muňa nägilelik bildirenleriň bolandygyna garamazdan Ebu Bekir halyf saýlanýar. Yaşynyňam täsiri bolandygy aýdylýar. Şu ýerde başlan çekişmeler gelejekde tutuş musulman taryhyna täsirini yetiripdir. Pygamber döwründe aradan aýyrmak üçin tagalla edilen tireparazlyk keseli halyf saýlawında täzeden başlapdyr. Birinji nägilelik haşimilerden gelýär. Hezreti Aly-da (r.a) haşimidir. Hezreti Pygamberimizi (s.a.w) soňky ýoluna ugratmak işleri bilen başagaý bolup, ýygnanşyga gatnaşmadyk Hezreti Aly Ebu Bekire edilen biata nägileligini bildiripdir.

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazeti, 18.07.2022 ý. Taryhy makalalar